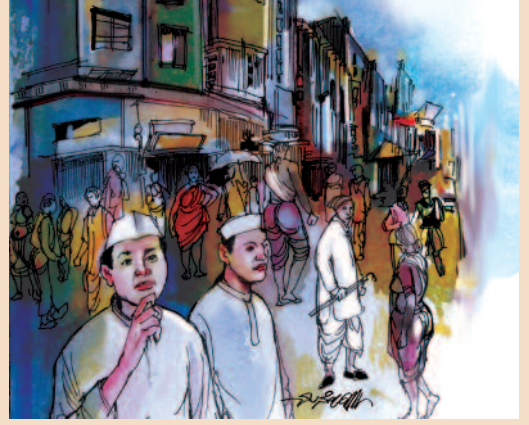

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ

ಹರಿಲಾಲ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲಾಲ್ ಹಾಗೂ ಸುರೇಂದ್ರಜಿ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಶವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶವಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದ್ದ ಹರಿಲಾಲ ಶವ ನೋಡಿದಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ದುಃಖ ಉಮ್ಮಳಿಸಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ಆಪ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರದು ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತ್ತ ಕಡೆ ಹರಿಲಾಲನ ಹರೆಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಗುಲಾಬಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಮದುವೆಗೆ ಮುನ್ನ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಗುಲಾಬಳ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಗುಲಾಬ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಹರಿಲಾಲ ಬಾಪು ಇದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಬಾಪು ಜತೆಗೆ ಕೆಲಕಾಲ ಕಳೆದು ಅಲ್ಲಿ ಬಾಪುವಿನ ದಿನಚರಿ, ಚಲನವಲನ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಿಂದ ಹೊರಡುವಾಗ ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ ಸಮಾರಂಭ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಬಾಪು ಹಾಗೂ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತಿಂಗಳುಗಳಾಗಿದ್ದವು, ಆಗಲೇ ಬಾಪೂ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಕರೆ ಬಂತು. ಈ ಬಾರಿ ಬಾಪೂ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೇ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಬಾ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ತಾನು ಮತ್ತೆ ಒಂಟಿಯಾದೆ ಎಂದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿತು. ಈಗ ಬಾಪೂ ಅವರ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾ ಮತ್ತು ಮೂವರು ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ತನ್ನ ಹೆಗಲಿಗೆ ಬಿತ್ತು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಹರಿಲಾಲ ಗಂಭೀರನಾದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ನಡುವೆ ಅವನಿಗೆ, ಬಾಪೂ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ, ನಾನೂ ಸಹ ತಕ್ಷಣ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಾಪೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಹ ಹರಿಲಾಲನ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದಿದ್ದವು, ಆಗಲೇ ಬಾ ಮತ್ತು ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಬಾಪೂ ಅವರಿಂದ ಕರೆ ಬಂತು. ಬಾಪೂ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದರು

'ನೀನು ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡು.'

ಹರಿಲಾಲನ ಕಣ್ಣುಗಳೆದುರು ಮುಂಬೈಯ ಎಸ್ಪಲೆನಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ದಿನಗಳು ಮೂಡಿದವು. ಒಮ್ಮೆ ಪೋರಬಂದರ್, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ರಾಜಕೋಟ, ಮಗುದೊಮ್ಮೆ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಬಾಪೂ ಅವರ ತರಗತಿಗಳು, ನಂತರ ಮರಳಿ ಬಂದು ಗೋಂಡಲ್‌ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದ ದಿನಗಳು...ಈ ಅಲೆದಾಟದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಓದಿದ್ದು ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು, ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಮರೆತು ಹೋದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಓದಲು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತನಗೆ ಮರೆತು ಹೋದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅದೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಕ್ಷಣ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, ಆಗ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು

ಸಂಕೋಚ ಘೇರಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಎಸ್ಪಲೆನಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ತನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಕೂರಬೇಕಿತ್ತು, ಆಗಲೂ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ನೆನಪಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, 'ನೋಡು, ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದ್ದೀಯ, ಆದರೂ ಏನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ನೋಡು, ನಿನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಕ್ಷಣ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ...'

ಆಗ ಹರಿಲಾಲನ ಬಾಯಿಗೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದ ಈ ಬೀಗ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತೆಳುಕಾಯದ, ಗಿಡ್ಡ ದೇಹದ ಸಹಪಾಠಿ ಸ್ನೇಹಿತ ಕಿಶೋರಲಾಲನದುರು ತೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿಶೋರಲಾಲ ಹರಿಲಾಲನ ಹತಾಶಭಾವನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ, ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ.

'ಹರಿಲಾಲ, ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮವಹಿಸಿದರೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಲ್ಲೆ.'

'ನನಗೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಬೇಡ.' ಹರಿಲಾಲ ಅವನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ, 'ನಾನು ಬಾಬಾಪೂರ ಬಳಿಗೆ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಬಾಪೂ ಅವರೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.' ತನಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಅವನು ನಟನೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕಿಶೋರಲಾಲನಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ಅದನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ, 'ಬಾಪೂ ಅವರಂತೆ ಹೋರಾಡಲು ನೀನು ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲೇ ಬೇಕು, ಹರಿಲಾಲ! ಬಾಪೂ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದಾರೆ...'

'ನಾನೂ ಸಹ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ

ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗುತ್ತೇನೆ, ನೀನು ನೋಡುತ್ತಿರು.' ಹರಿಲಾಲ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಈ ನಡುವೆ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಣಿಲಾಲ ಪತ್ರ ಬರೆದ

'ಅಣ್ಣಾ ಹರಿಲಾಲ್, ಬಾಪೂ ಅವರ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಗುಮಾಸ್ತ ರಿಚ್ ನಿಮಗೆ ನೆನಪಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಈ ರಿಚ್ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಿ ಮರಳಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಅವನು ಬಾಪೂ ಅವರ ಗುಮಾಸ್ತನಲ್ಲ. ಬಾಪೂ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನನಾದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಪೂ ಅವರೇ ಅವನಿಗೆ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದರು, ಈಗ ಅದೇ ರಿಚ್ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನೀವಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸಲೂ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.'

ರಿಚ್‌ನ ನೆನಪು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಹಸುರಾಗಿತ್ತು... ಬಾಪೂ ಅವರೇ ಅವನನ್ನು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಮಾಡಲು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ರಿಚ್ ಸುಂದರ ಯುವಕನಾಗಿದ್ದು, ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿದ್ದ, ಸ್ನೇಹಿಯಾಗಿದ್ದ. ಬಾಪೂ ಅವರ ಕಛೇರಿಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಗುನಗುತ್ತಾ ತನ್ನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ; ಇದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಹರಿಲಾಲನೂ ಗಮನಿಸಿದ್ದ. ಅಂಥ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವಮಾನವಿಡಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಿ ಬಾಪೂ ಅವರಂತೆ... ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬಾಪೂ ಬರೆದರು

'ಹರಿಲಾಲ್, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಓದಲು ನಿನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಿಡು.'

ಪತ್ರ ಓದಿ ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸು ಸಂತಸದಿಂದ ಬೀಗಿತು. 'ಇನ್ನು ತಾನೂ ಸಹ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಾಪೂ ಅವರಂತೆ ಹೋರಾಡಿದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತೇನೆ; ರಿಚ್‌ನಂತೆ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಲು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ,' - ಈ ಬಣ್ಣದ ಕನಸುಗಳು ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದವು.

ಆದರೆ ಈ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ದಟ್ಟ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದ 'ಇನ್ನೊಂದು ಬಣ್ಣವಿತ್ತು. ಆ